

POSTANOWIENIE

Dnia 4 grudnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)
SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)
SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. [...] Oddział w P.
przy uczestnictwie R. S. i J. S.

o wpis w księdze wieczystej [...] hipoteki przymusowej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 4 grudnia 2013 r.

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania R. S.
oraz skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania J. S.
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 14 września 2012 r., sygn. akt II Ca [...],

**przekazuje do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu
Najwyższego następujące zagadnienie prawne:**

**Czy po zmianie przepisów normujących hipotekę
przymusową, dokonanej ustawą z dnia 26 czerwca 2009 r. o
zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz
niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 131, poz. 1075), doręczona
zobowiązanemu decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych,
ustalająca wysokość należności z tytułu składek, może być
podstawą wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości
wchodzącej w skład majątku wspólnego zobowiązanego i jego
małżonka ?**

UZASADNIENIE

Wnioskodawca - Zakład Ubezpieczeń Społecznych w W., [...] Oddział w P. (ZUS) w dniu 23 lutego 2012 r. złożył wniosek o wpisanie do księgi wieczystej [...] hipoteki przymusowej do kwoty 128.101,66 zł na prawie użytkowania wieczystego gruntu i własności budynku wchodzących w skład majątku wspólnego uczestników - małżonków R. i J. S.. Hipoteka stanowić miała zabezpieczenie należności z tytułu obciążających R. S. składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne za okres od marca 2004 r. do maja 2011 r. wraz z odsetkami, kosztami upomnienia oraz kosztami egzekucyjnymi, określonych w dołączonej do wniosku decyzji ZUS z dnia 25 stycznia 2012 r., doręczonej uczestnikowi R. S. w dniu 10 lutego 2012 r. Referendarz dokonał wpisu zgodnie z wnioskiem w dniu 24 lutego 2012 r. Wpis ten utrzymał w mocy Sąd Rejonowy w P. postanowieniem z dnia 9 maja 2012 r., powołując jako jego podstawę prawną art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn. Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.; dalej „u.s.u.s.”), zgodnie z którym dla zabezpieczenia należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych przysługuje hipoteka przymusowa na wszystkich nieruchomościach dłużnika, a podstawą jej ustanowienia jest doręczona decyzja o określeniu wysokości należności z tytułu składek, o odpowiedzialności osoby trzeciej lub o odpowiedzialności następcy prawnego. Sąd wskazał, że art. 26 ust. 3a pkt 2 i 3b u.s.u.s. umożliwia ustanowienie tej hipoteki również na nieruchomości stanowiącej majątek wspólny dłużnika i jego małżonka, a także na prawie użytkowania wieczystego, przy czym także w tym wypadku wystarczającą podstawę wpisu stanowi decyzja wydana przeciwko dłużnikowi. Sąd Rejonowy uznał, że wysokość sumy hipoteki mieści się w granicach określonych przez art. 110¹ ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 707 ze zm., powoływanej dalej jako „u.k.w.h.”).

Oddalając apelację uczestników postanowieniem z dnia 14 września 2012 r., Sąd Okręgowy w P. za nadal aktualny uznał pogląd prawny wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004 r. (III CZP 33/04, OSNC 2005/3/43), przyjmujący art. 26 ust. 3, ust. 3a pkt 2 i ust. 4 u.s.u.s.

za podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka na rzecz ZUS w oparciu o decyzję określającą zaległość z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne wydaną w stosunku do małżonka - dłużnika i tylko jemu doręczoną. Zwrócił uwagę, że wprawdzie w wyniku nowelizacji ustawy o księgach wieczystych i hipotece z dnia 20 lutego 2011 r. uchylono przepisy o hipotece kaucyjnej i zmodyfikowano przepisy dotyczące hipoteki przymusowej, jednak hipoteka w nowym kształcie przyjęła konstrukcję dawnej hipoteki kaucyjnej. Przepis art. 26 ust. 3, 3a i 4 u.s.u.s. pozostał niezmienny, a art. 110 u.k.w.h. nadal dopuszcza możliwość uzyskania hipoteki przymusowej na podstawie nieostatecznej decyzji, jeżeli przewiduje to przepis szczególny.

Uczestnicy wnieśli jednobrzmiące skargi kasacyjne od postanowienia Sądu Okręgowego, kwestionując wykładnię, a w konsekwencji zastosowanie art. 26 ust. 2 w zw. z ust. 3 a pkt. 2 u.s.u.s. w zw. z art. 26 ust. 4 u.s.u.s. w zw. z art. 91, art. 29 § 1 w zw. z art. 26, art. 92 § 1 i 3, art. 21 § 1 pkt 2 oraz art. 133 § 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 749 ze zm.) w zw. z art. 7 k.p.a. przez przyjęcie możliwości ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonki na podstawie nieostatecznej decyzji doręczonej wyłącznie dłużnikowi, prowadzące do naruszenia art. 21 ust. 1 w zw. z art. 63 ust. 1- 3 oraz art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP przez niedopuszczalne i bezpodstawne ograniczenie prawa własności małżonka oraz dyskryminowanie go i pozbawianie prawa do obrony. Zarzucili też błędną interpretację prowadzącą do nieprawidłowego zastosowania art. 110 i art. 110¹ u.k.w.h. w wyniku przyjęcia, że skutkiem nowelizacji było wprowadzenie hipoteki przymusowej opartej na konstrukcji hipoteki kaucyjnej.

Skarżący podnieśli również, że doszło do naruszenia przepisów postępowania - art. 626⁸ § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 626² k.p.c. w zw. z art. 31 u.k.w.h. poprzez ustanowienie hipoteki przymusowej pomimo nieprzedłożenia przez wnioskodawcę dokumentów umożliwiających jej wpisanie.

W odpowiedzi wnioskodawca domagał się oddalenia obu skarg i kwestionował prawidłowość argumentacji opartej na założeniu, że zmiany wprowadzone do przepisów normujących hipotekę spowodowały tego rodzaju zmianę konstrukcji hipoteki przymusowej, która dezaktualizuje pogląd wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004 r. (III CZP 33/04).

Rozpatrując skargę kasacyjną Sąd Najwyższy powziął wątpliwość ujętą w przedstawionym zagadnieniu.

Interpretacja art. 26 ust. 3 w zw. z ust. 3 a pkt. 2 u.s.u.s. od początku jego obowiązywania (tj. od 1 stycznia 2003 r.) nastręczała trudności, a występujące wątpliwości i rozdzźwięk w orzecznictwie (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2004 r., III CZP 109/04, Biul. SN 2004/2/4 oraz z dnia 24 lutego 2004 r., III CZP 121/04, Biul. SN 121/04) doprowadziły do podjęcia przez Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów powoływanej przez Sąd Okręgowy uchwały z dnia 28 października 2004 r. (III CZP 33/04), opowiadającej się za koncepcją, wyrażoną wcześniej w uchwale z dnia 5 lutego 2004 r. (III CZP 109/04), że doręczona dłużnikowi decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ustalająca wysokość należności z tytułu składek, stanowi podstawę wpisu w księdze wieczystej hipoteki przymusowej na nieruchomości będącej przedmiotem współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że ordynacja podatkowa i ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych przewidują dwa rodzaje hipoteki przymusowej, różniące się podstawą wpisu oraz treścią. Na podstawie decyzji nieostatecznej, ale doręczonej, może nastąpić wpis hipoteki kaucyjnej, natomiast na podstawie administracyjnego tytułu wykonawczego uzyskać można hipotekę zwykłą. Omawiając przesłanki hipotecznego zabezpieczenia ustalonych w nieostatecznej decyzji ZUS należności składkowych, Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 26 ust. 3, 3a pkt 2 i ust. 4 u.s.u.s. realizuje przewidzianą w art. 29 ordynacji podatkowej w zw. z art. 31 u.s.u.s. zasadę odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania składkowe jednego z nich. W świetle art. 110 u.k.w.h. uzyskanie hipoteki na podstawie nieostatecznej decyzji administracyjnej jest możliwe w wypadkach wskazanych w przepisach szczególnych. Hipoteka kaucyjna nie jest sposobem egzekucji, nie prowadzi do

realizacji wierzytelności, ani nie stwarza domniemania istnienia wierzytelności, lecz jedynie zabezpiecza interesy fiskalne ZUS w czasie, gdy nie może on jeszcze wystawić tytułu wykonawczego.

Sąd Najwyższy uznał, że wpis może nastąpić na podstawie decyzji doręczonej tylko dłużnikowi, ponieważ art. 123 u.s.u.s. w zw. z art. 28 i 40 k.p.a. wymaga doręczenia stronie, za którą uważa się osobę, której interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie, zaś sfera praw do nieruchomości małżonka dłużnika nie doznaje naruszenia ani w wyniku wydania decyzji ustalającej wysokość należności składowych, ani przez ustanowienie hipoteki przymusowej kaucyjnej na podstawie tej decyzji. Hipoteka kaucyjna nie stwarza domniemania istnienia wierzytelności zabezpieczonej, nie stanowi źródła odpowiedzialności małżonka dłużnika z majątku wspólnego, ani prawnej podstawy wystawienia tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi, ponieważ tą jest art. 29 ordynacji podatkowej w zw. z art. 31 u.s.u.s. Sąd Najwyższy wskazał, że tego rodzaju wpis może dotyczyć jedynie interesu faktycznego małżonka. Zagrożeniem dla jego praw do nieruchomości wspólnej jest dopiero wydanie tytułu wykonawczego (art. 27c ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jedn. tekst: Dz. U. z 2002 r. nr 110, poz. 968 ze zm.), którego podstawą musi być decyzja ostateczna, wystawiona przeciwko dłużnikowi i jego małżonkowi w postępowaniu umożliwiającym temu małżonkowi podjęcie obrony przed egzekucją z majątku wspólnego. Taki tytuł stanowi jednocześnie podstawę wpisu hipoteki zwykłej na nieruchomości wspólnej.

Przytoczona uchwała, mimo że nie nadano jej mocy zasady prawnej, oraz mimo głosów krytyki w piśmiennictwie, ukształtowała późniejsze orzecznictwo sądowe (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2005 r., V CK 610/04, nie publ.). Wahania co do aktualności wyrażonego w niej zapatrywania pojawiły się w rozstrzygnięciach sądów powszechnych po wejściu w życie z dniem 20 lutego 2012 r. ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 131, poz. 1075), wprowadzającej zasadnicze zmiany dotyczące hipoteki, polegające na zastąpieniu dotychczasowych jej dwóch rodzajów jedną hipoteką o uniwersalnym zastosowaniu. Wykładni art. 26 ust. 3 i 3a u.s.u.s. po nowelizacji

ustawy o księgach wieczystych i hipotece poświęcone są trzy postanowienia Sądu Najwyższego - z dnia 9 stycznia 2013 r. (III CSK 69/12, OSNC 2013/7-8/93), z dnia 17 kwietnia 2013 r. (I CSK 433/12, nie publ.) i z dnia 7 listopada 2013 r. (V CSK 547/12, nie publ.), odmawiające doręczonej dłużnikowi decyzji ZUS, ustalającej wysokość należności z tytułu składek, po zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece ustawą z dnia 26 czerwca 2009 r., waloru podstawy wpisu w księdze wieczystej hipoteki przymusowej na nieruchomości będącej przedmiotem współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka. Przedstawione w nich poglądy nie są jednak jednolite i wydaje się, że nie tyle wiążą się z nowym kształtem hipoteki, ile w istocie podważają stanowisko zajęte w uchwale III CZP 33/04 i powracają do poglądów wyrażanych wcześniej w uchwale z dnia 5 lutego 2004 r. (III CZP 121/04) oraz powołanym w niej orzecznictwie. W postanowieniach z dnia 9 stycznia i z dnia 17 kwietnia 2013 r. podkreślono rolę hipoteki przymusowej jako szczególnego środka egzekucyjnego w szerokim znaczeniu, który ma na celu ułatwienie przyszłego postępowania egzekucyjnego. Sąd przyjął, że egzekucyjny cel hipoteki przymusowej może być osiągnięty jedynie wówczas, gdy wierzyciel dysponuje tytułem umożliwiającym wszczęcie egzekucji, co prowadzi do wniosku, że podstawę wpisu hipoteki przymusowej powinien stanowić taki sam tytuł, jaki uprawnia do prowadzenia egzekucji. W postanowieniu z dnia 21 sierpnia 2013 r. II CSK 17/13 (Biuletyn SN 2013, nr 10, s. 13) Sąd Najwyższy, uznając, że hipoteka przymusowa jest wyłącznie środkiem zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności ułatwiającym jej wyegzekwowanie również podkreślił, że skutek postępowania egzekucyjnego może być osiągnięty wtedy, gdy wierzyciel dysponuje takim tytułem prawnym, jaki jest wymagany do wszczęcia egzekucji, tj. tytułem wykonawczym. Wszczęcie egzekucji administracyjnej z majątku wspólnego zobowiązanego i jego małżonka wymaga wystawienia administracyjnego tytułu wykonawczego przeciwko obojgu małżonkom, zgodnie z art. 27c u.p.e.a. Wynikające z art. 29 Ordynacji podatkowej i art. 31 u.s.u.s. uprawnienie wierzyciela do uzyskania hipoteki przymusowej i przeprowadzenia egzekucji ze składników majątku osoby niebędącej osobistym dłużnikiem, nie zwalnia z obowiązku uzyskania administracyjnego tytułu wykonawczego. Odwołując się do zmiany kształtu hipoteki, Sąd Najwyższy w omawianych postanowieniach z dnia 9 stycznia i z dnia 17 kwietnia 2013 r.

zwrócił uwagę, że pogląd o dopuszczalności wpisu hipoteki przymusowej kaucyjnej na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka na podstawie decyzji nieostatecznej doręczonej jedynie dłużnikowi wiązał taką możliwość z istotą hipoteki kaucyjnej, która służyła zabezpieczeniu wierzytelności warunkowej i nie rodziła domniemanie istnienia wierzytelności zabezpieczonej (art. 105 u.k.w.h.), a jej ustanowienie nie było uznawane za sposób egzekucji, ponieważ jej celem nie była realizacja zabezpieczonej należności. Dlatego na etapie wpisu hipoteki kaucyjnej małżonek dłużnika nie miał potrzeby podjęcia obrony, gdyż nie dochodziło do naruszenia jego sfery prawnej. Gwarancję realizacji wierzytelności w stosunku do każdego z właścicieli nieruchomości zapewniało dopiero przekształcenie hipoteki kaucyjnej w hipotekę przymusową zwykłą na podstawie tytułu wykonawczego. Sąd podkreślił, że wprowadzenie jednolitej hipoteki przymusowej spowodowało, iż charakter prawny wierzytelności zabezpieczonej hipoteką przymusową nie ma odzwierciedlenia w rodzaju hipoteki, wobec czego brak podstaw do uznania, że nieostateczna decyzja doręczona jedynie dłużnikowi może stanowić podstawę wpisu hipoteki na nieruchomości stanowiącej współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że wykładnia przepisów o hipotece przymusowej musi być ścisła, ponieważ wpis hipoteki czyni małżonka dłużnika odpowiedzialnym rzeczowo, zaś prawo własności podlega ochronie konstytucyjnej i konwencyjnej. Dopuszczenie wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot wspólności majątkowej małżeńskiej na podstawie nieostatecznej decyzji doręczonej jedynie dłużnikowi stawiałoby małżonka dłużnika w gorszej sytuacji niż zobowiązanego, skoro decyzja administracyjna nie podlega doręczeniu temu małżonkowi. Należytej ochrony nie gwarantuje postępowanie wieczystoksięgowe, ze względu na ograniczony zakres badania sprawy. Artykuł 26 ust. 3a pkt 2 u.s.u.s. Sąd odczytał jako przepis precyzujący przedmiot obciążenia hipoteką przymusową, którym może być także nieruchomość we współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka, nie dopatrywał się w nim natomiast podstaw do wpisu takiej hipoteki na majątku wspólnym. W konsekwencji przyjął, że art. 26 ust. 3 u.s.u.s. czyni nieostateczną decyzję administracyjną podstawą wpisu hipoteki przymusowej, o której mowa w art. 110 u.k.w.h. na nieruchomości zobowiązanego, nie upoważnia

natomiast do dokonania wpisu dotyczącego także małżonka zobowiązanego, w stosunku do którego ZUS nie dysponuje dokumentem stanowiącym podstawę wpisu.

W uzasadnieniu postanowienia z dnia 17 kwietnia 2013 r. (I CSK 433/12) argumentacja uzupełniona została odwołaniem się do podnoszonej w piśmiennictwie konieczności zachowania w postępowaniu wieczystoksięgowym tożsamości podmiotowej podstawy wpisu obciążenia hipotecznego z wpisem w dziale II księgi wieczystej. Sąd zwrócił też uwagę na zmiany stanu prawnego odnoszącego się do majątku wspólnego, jakie nastąpiły po podjęciu uchwały III CZP 33/04. Umożliwiają one wykonanie zabezpieczenia i przeprowadzenie egzekucji ze składników majątku wspólnego na podstawie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia lub na podstawie tytułu egzekucyjnego wystawionego przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim tylko w przypadkach wyrażeniu wskazanych w ustawie. Takimi przepisami są art. 743¹ oraz art. 923¹ k.p.c. wprowadzone z dniem 5 lutego 2005 r., które przewidują dla małżonka obowiązanego (dłużnika) szczególny środek obrony w postaci sprzeciwu.

W postanowieniu z dnia 7 listopada 2013 r. (V CSK 547/12) Sąd Najwyższy uzasadnił odmowę uznania nieostatecznej decyzji doręczonej dłużnikowi za podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka w inny sposób. Przyjął, że nieostateczna decyzja określająca rozmiar zaległych składek może stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej na takiej nieruchomości, ponieważ ten środek zabezpieczenia przysługuje ZUS na podstawie art. 26 ust. 3a pkt 2 u.s.u.s. i art. 110 u.k.w.h. Jednakże wzgląd na konieczność zapewnienia odpowiednich środków obrony małżonkowi zobowiązanego wymaga, aby decyzja wydana została w stosunku do dłużnika i jego małżonka. Ustanowienie hipoteki na podstawie decyzji wydanej tylko w stosunku do dłużnika uznał za zagrażające sprzecznym z art. 27 c u.p.e.a. wyegzekwowaniem z majątku wspólnego należności na podstawie tytułu wykonawczego skierowanego jedynie przeciwko dłużnikowi.

Wątpliwości które spowodowały przedstawienie zagadnienia prawnego w niniejszej sprawie wiążą się z kwestią należytego wyważenia relacji pomiędzy

ochroną wierzyciela a ochroną małżonka dłużnika. Koncepcja przyjęta w uchwale III CZP 33/04 zakładała, że zabezpieczenie zobowiązania składkowego określonego w nieostatecznej decyzji hipoteką przymusową na nieruchomości wspólnej dłużnika i jego małżonka nie dotyka w ogóle interesów prawnych małżonka. Ten pogląd korespondował z wyrażanym wcześniej w orzecznictwie stanowiskiem, że wpis hipoteki przymusowej w ramach postępowania zabezpieczającego zbliżony jest w skutkach do wpisu ostrzeżenia (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1996 r., II CRN 88/96, Prok. i Pr.-wkł. 1997/5/37). Orzeczenia wskazywane w uzasadnieniu postanowienia w sprawie III CSK 69/12 na potwierdzenie utrwalonego stanowiska o egzekucyjnym charakterze postępowania o wpis hipoteki przymusowej dotyczyły wpisów dokonywanych na podstawie administracyjnego tytułu wykonawczego, a nie zabezpieczeń hipotecznych na podstawie nieostatecznej decyzji.

Ujednolicenie hipoteki w wyniku nowelizacji z 2009 r., nastąpiło przy wykorzystaniu konstrukcji hipoteki kaucyjnej, ponieważ ten model hipoteki uznany został za bardziej elastyczny, pozwalający na zabezpieczenie zarówno wierzytelności o precyzyjnie określonej wysokości, jak i nieokreślonych jeszcze wierzytelności przyszłych oraz wierzytelności warunkowych. Konsekwencją kaucyjnego charakteru hipoteki stało się uchylenie domniemania istnienia wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie (dotychczas przewidzianego w art. 71 u.k.w.h.).

Nie wydaje się jednak, aby zamiana ta, przy zachowaniu w art. 110 pkt 3 u.k.w.h. wyraźnego zastrzeżenia o możliwości uzyskania hipoteki przymusowej także na podstawie nieostatecznej decyzji administracyjnej, spowodowała inne skutki niż jednakowa, „kaucyjna” forma zabezpieczeń hipotecznych ustanawianych na podstawie decyzji nieostatecznej i na podstawie administracyjnego tytułu wykonawczego. Przyjęta w postanowieniach z dnia 9 stycznia 2013 r. (III CSK 69/12) i z dnia 17 kwietnia 2013 r. (I CSK 433/12) koncepcja, że podstawą hipoteki przymusowej może być jedynie administracyjny tytuł wykonawczy wydany przeciwko obojgu małżonkom budzi zastrzeżenia, słusznie bowiem podnosi się w piśmiennictwie, że w takim wypadku użyteczność zabezpieczenia hipotecznego bardzo by zmalała, a art. 26 ust. 3 u.s.u.s. stałby się przepisem martwym.

Oceny nie zmienia ewentualne ograniczenie tego poglądu do przypadków hipotecznego zabezpieczenia zobowiązań składkowych jednego małżonka na nieruchomości wspólnej, gdyż prowadziłoby to do częściowego pozbawienia znaczenia normatywnego art. 26 ust. 3 w zw. z art. 3a pkt 2 u.s.u.s., który obejmuje swoim zakresem zabezpieczenie hipoteką przymusową na „wszystkich nieruchomościach dłużnika, z uwzględnieniem ust 3a i 3b”, to znaczy także na nieruchomościach stanowiących współwłasność łączną dłużnika i jego małżonka (jak również pozostających w ich współużytkowaniu wieczystym - art. 26 ust. 3b pkt 1 u.s.u.s.). Zdaniem składu rozpoznającego niniejszą sprawę, takie wyłączenie nie jest uzasadnione ani w świetle wyników wykładni językowej, ani systemowej, a wprost sprzeczne z wynikami wykładni celowościowej. W szczególności pomija rozróżnienie podstaw hipotecznego zabezpieczenia zobowiązania składkowego w różnych fazach postępowania administracyjnego.

Nie rozstrzyga też problemu odwołanie do egzekucyjnego charakteru hipoteki przymusowej, który wyraża się w ułatwieniu prowadzenia w przyszłości egzekucji. Zabezpieczenie możliwości zaspokojenia się w drodze egzekucyjnej z nieruchomości niezależnie od tego, czyją stanie się w przyszłości własnością, będące istotą hipoteki, nie jest równoznaczne z prowadzeniem egzekucji, nie uzasadnia więc żądania przedstawienia tytułu wykonawczego w wypadku, kiedy przepis szczególny umożliwia ustanowienie hipoteki na podstawie mniej pewnej. W ocenie składu orzekającego zgodzić się należy raczej z zapatrywaniem wyrażonym w postanowieniu z dnia 7 listopada 2013 r. (V CSK 547/12), uznającym decyzję wskazaną w art. 26 ust. 3 w zw. z art. 3a u.s.u.s. za samodzielną, nadal aktualną podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości wspólnej. Pozostaje jednak kwestia czy wpis - jak przyjęto w tym orzeczeniu - może nastąpić tylko w wypadku, kiedy decyzja doręczona została obojgu małżonkom, czy też wystarczające jest doręczenie decyzji wyłącznie dłużnikowi, za czym opowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale III CZP 33/04. Z uwagi na to, że w postępowaniu administracyjnym decyzje doręcza się stronom (art. 109 § 1 k.p.a. w zw. z art. 123 u.s.u.s.), doręczenie nieostatecznej decyzji małżonkowi dłużnika mogłoby nastąpić wówczas, gdyby był on stroną postępowania, w którym decyzję tę wydano. Artykuł 28 k.p.a. uznaje za stronę każdego, czyjego interesu prawnego lub

obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek. Wykładnia tego przepisu jest niejednolita, jednak ogólnie uznać można, że postępowanie dotyczy interesu prawnego lub obowiązku konkretnego podmiotu wówczas, gdy w jego wyniku zostanie wydana decyzja, która rozstrzyga o prawach lub obowiązkach tej osoby lub taka, która zawiera wprawdzie rozstrzygnięcie o prawach i obowiązkach innego podmiotu, lecz rozstrzygnięcie to wpływa na prawa i obowiązki tej osoby. Postępowanie administracyjne dotyczące określenia zaległości składkowej z tytułu ubezpieczenia społecznego odnosi się do długu konkretnego dłużnika, udział w tym postępowaniu jego małżonka nie jest więc uzasadniony samym przedmiotem rozstrzygnięcia. Jednakże zgodnie z art. 29 ust 1 ordynacji podatkowej, znajdującym zastosowanie do zobowiązań składkowych na podstawie art. 31 u.s.u.s. odpowiedzialność dłużnika za te zobowiązania obejmuje jego majątek odrębny (osobisty) i majątek wspólny dłużnika i jego małżonka. W orzecznictwie podkreśla się, że małżonek dłużnika nie jest na podstawie art. 29 ust. 1 ordynacji podatkowej dłużnikiem ponoszącym odpowiedzialność za zobowiązanie publicznoprawne. Jego zobowiązanie wynika z długu małżonka i ograniczone jest do odpowiedzialności z majątku wspólnego (por. np. wyrok NSA z dnia 18 stycznia 2006 r., II FSK 146/05, Centr. Baza Orzeczeń SA). Artykuł 27c u.p.e.a. stwierdza, że do egzekucji z majątku wspólnego potrzebny jest tytuł wykonawczy wystawiony na oboje małżonków. Podstawą takiego tytułu jest m.in. decyzja określająca obowiązek (art. 3 § 1 u.p.e.a.). Postępowanie, w którym następuje określenie wielkości zaległości składkowej przesądza więc o rozmiarze zobowiązania ujętego następnie w tytule wykonawczym, a pośrednio o tym, jaka należność może być egzekwowana z majątku wspólnego. W świetle art. 28 k.p.a., wydaje się więc uprawnione uznanie małżonka dłużnika, odpowiadającego majątkiem wspólnym za zobowiązanie składkowe, za osobę której interesu prawnego dotyczy postępowanie określające zaległość składkową dłużnika, a w konsekwencji za osobę, której należy doręczyć wydane w tym postępowaniu decyzje. Również możliwość ustanowienia na podstawie decyzji nieostatecznej hipoteki przymusowej, a więc ograniczonego prawa rzeczowego obciążającego wspólne prawo do nieruchomości, trudno uznać za nie dotyczącą praw małżonka, lecz jedynie wpływającą na jego

interesy faktyczne. Przyjęcie, że małżonek dłużnika, mogący odpowiadać za jego dług majątkiem wspólnym, powinien uczestniczyć w postępowaniu określającym zaległości składowe dłużnika zapewniłoby mu najpełniejszą ochronę praw, w istocie szerszą od tej, z jakiej małżonek dłużnika korzysta w analogicznej sytuacji w cywilnoprawnym postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym na podstawie przepisów powołanych w uzasadnieniu postanowienia z dnia 17 kwietnia 2013 r. (I CSK 433/12).

Z uwagi jednak na to, że od czasu podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały III CZP 33/04 w przepisach interpretowanych w tej uchwale nie zaszły zmiany, które jednoznacznie podważałyby podstawy prawne wyrażonych w niej poglądów, pozostających w oczywistej sprzeczności ze stanowiskami, także niejednołitymi, prezentowanymi w trzech omówionych wyżej orzeczeniach, Sąd Najwyższy w składzie zwykłym zdecydował się przedstawić sformułowane w postanowieniu zagadnienie składowi powiększonemu tego Sądu, korzystając z możliwości przewidzianej w art. 398¹⁷ § 1 k.p.c.

aw

es